

Małgorzata Gasz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

**FISKALNE SKUTKI
OGÓLNOŚWIATOWEGO KRYZYSU GOSPODARCZEGO**

Streszczenie: Skutki obecnego kryzysu gospodarczego odczuwalne są w wielu krajach. Ogólnościowa dekonunktura sprawiła, że rządy podjęły szereg działań stabilizujących, przybierających najczęściej formę kosztownych i obciążających budżet pakietów fiskalnych zwiększających wydatki publiczne lub modyfikujących obciążenia podatkowe.

W artykule podjęto próbę nakreślenia perspektyw, jakie stoją przed polską gospodarką jako beneficjentem globalnej gospodarki, zaprezentowano także przykłady rozwiązań w obszarze podatków, jakie wprowadziły poszczególne państwa dotknięte kryzysem w celu zmiany niekorzystnych trendów zachodzących w ich gospodarkach. Przedstawiono również przykłady działań w ramach tzw. optymalizacji podatkowej, stosowane przez przedsiębiorców w okresie dekonunktury.

Słowa kluczowe: kryzys, deficyt budżetowy, podatki

1. Wstęp

Kryzys na rynkach finansowych, będący skutkiem wykorzystywania ryzykownych instrumentów inżynierii finansowej, w pierwszej fazie dotknął głównie amerykański sektor banków inwestycyjnych. Zaczął się on jednak szybko rozprzestrzeniać i stopniowo obejmował swoim zasięgiem coraz większą liczbę krajów. W dobie globalnych współzależności załamanie podaży kredytów na rynku amerykańskim, perturbacje na rynkach finansowych, dekonunktura na rynkach nieruchomości w niektórych krajach oraz wzrost cen surowców naturalnych wywarły negatywny wpływ na stan wielu gospodarek, dezorganizując w istotnym stopniu funkcjonowanie narodowych systemów finansowych. Nastąpił głęboki i silniejszy niż zakładano spadek globalnej aktywności gospodarczej i znaczne obniżenie PKB w wielu krajach.

2. Geneza kryzysu

Światowy kryzys finansowy oraz wywołany przez niego kryzys gospodarczy miały swój początek w Stanach Zjednoczonych. Kryzys finansowy ujawnił się w pełni w połowie 2007 r., choć symptomy wskazujące jego nadejście zaczęły pojawiać się

dużo wcześniej, w warunkach gdy po okresie recesji amerykańskiej gospodarki bank centralny rozpoczął działania w zakresie łagodzenia polityki monetarnej. Polegały one na znacznym obniżeniu stóp procentowych z poziomu 6,5% w połowie 2000 r. do 1% w czerwcu 2003 r., co zachęcało do zaciągania kredytów, których zarówno banki, jak i instytucje kredytowe chętnie udzielały. Skutkiem prowadzenia, jak się później okazało, nierozważnej polityki pieniężnej były perturbacje na amerykańskim rynku pożyczek hipotecznych wysokiego ryzyka (tzw. *subprime mortgage*), udzielanych przez banki osobom o niskiej zdolności kredytowej, także tym nieposiadającym regularnych dochodów¹. Pożyczki te stanowiły zabezpieczenie dla strukturyzowanych obligacji sprzedawanych na szeroką skalę w celach inwestycyjnych oraz spekulacyjnych przez prywatne instytucje finansowe (należały do nich zarówno największe banki amerykańskie, jak i europejskie). Sprzedaż tych instrumentów odbywała się w warunkach hossy na rynku nieruchomości oraz przy wysokiej ocenie bezpieczeństwa wystawionej przez czołowe instytucje ratingowe. Załamanie rynku stało się faktem, gdy liczna grupa pożyczkobiorców nie była w stanie spłacić zaciągniętych pożyczek, co spowodowało brak gotówki na rynku kredytowym i zagrożiło wypłacalności udzielających tych pożyczek instytucji. Towarzyszył temu znaczny spadek cen nieruchomości, który wywołał bankructwo dwóch funduszy inwestycyjnych banku Bear Stearns i wpłynął na pogorszenie sytuacji finansowej głównych amerykańskich banków (Merrill Lynch, Goldman Sachs, Morgan Stanley, Lehman Brothers, Citigroup). By nie dopuścić do ich upadłości i zapobiec fali ewentualnych bankructw, podmioty te zostały dokapitalizowane dzięki wykorzystaniu m.in. rezerw walutowych takich krajów, jak Arabia Saudyjska, Japonia, Chiny, Singapur, Kuwejt czy Korea Południowa. We wrześniu 2008 r. czwarty co do wielkości na amerykańskim rynku bank Lehman Brothers, po odmowie udzielenia pomocy ze strony banku centralnego (FED), ogłosił upadłość. Wcześniej FED przejął dwie zadłużone firmy ubezpieczeniowo-pożyczkowe (Fannie Mae i Freddie Mac) oraz dokapitalizował największą na świecie firmę ubezpieczeniową AIG, posiadającą klientów w wielu krajach. W warunkach permanentnego pogarszania się sytuacji na amerykańskim oraz światowych rynkach finansowych, ministerstwo skarbu USA w porozumieniu z FED zdecydowało się na wprowadzenie tzw. planu Paulsona, którego istotą są działania stabilizacyjne podjęte w odniesieniu do najbardziej zadłużonych podmiotów finansowych, polegające na wykupieniu wszystkich długów przez ustawowo do tego powołaną instytucję.

3. Konsekwencje kryzysu

Kryzys gospodarczy dotknął wiele państw na świecie, choć jego skutki odczuwalne są w różnym stopniu, w zależności do poziomu rozwoju gospodarczego i powiązań

¹ W 1999 r. z amerykańskiego prawa bankowego wycofano zakaz łączenia dwóch typów bankowości, tj. inwestycyjnej o wysokim stopniu ryzyka oraz depozytowo-kredytowej.

z gospodarką światową. Do najważniejszych jego przejawów należy ograniczenie eksportu, osłabienie działalności inwestycyjnej, upadłość i bankructwo wielu przedsiębiorstw, wzrost bezrobocia, spadek dochodów realnych oraz pogorszenie stanu finansów publicznych.

W warunkach ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego rządy wielu państw zmuszone zostały do podjęcia działań w celu zmiany niekorzystnych trendów zachodzących w ich gospodarkach. Najczęściej przybierały one formę kosztownych i obciążających budżet pakietów fiskalnych zwiększających wydatki publiczne lub modyfikacji w obrębie systemów podatkowych. W państwach nieposiadających wewnętrznych mechanizmów dyscyplinujących finanse publiczne (w Polsce należą do nich tzw. reguły fiskalne) rosące nadmiernie wydatki państwa spowodowały znaczny wzrost ich deficytów budżetowych oraz długu publicznego. W przypadku niektórych krajów (np. w Grecji) wpłynęło to negatywnie na autonomiczność ich gospodarek i zmusiło do szukania pomocy na rynkach międzynarodowych. W październiku 2009 r. w 20 spośród wszystkich 27 krajów UE deficyt finansów publicznych przekroczył dopuszczalny poziom 3% PKB (zgodnie z unijnymi regulacjami sytuacja taka jest dopuszczalna, o ile przekroczenie wartości referencyjnej ma charakter wyjątkowy i przejściowy²). W warunkach kryzysu liberalne podejście do wydatków publicznych i deficytu może być ryzykowne dla krajów o słabszej walucie i mniejszej wiarygodności finansowej, gdyż rosący deficyt zwiększa ryzyko kursowe oraz ryzyko niedostatecznej płynności lub nawet niewypłacalności. W krajach rozwiniętych podjęcie aktywnej walki z kryzysem poprzez wzrost wydatków publicznych i zwiększanie deficytu skutkuje zwiększeniem ich zapotrzebowania na kapitał poprzez wzmożoną emisję obligacji rządowych i skarbowych. W warunkach spadku podaży kapitału na rynku globalnym popyt tych krajów wypiera sprzedaż obligacji przez kraje mniej wiarygodne ekonomicznie i politycznie³. Pierwotnie wielu ekspertów ekonomii szacowało, że fiskalne skutki tzw. pakietów antykryzysowych uda się zrównoważyć w okresie 2–3 lat. Aktualnie, mając na uwadze skalę poniesionych wydatków do relatywnie niewielkiego poziomu ożywienia gospodarczego, ocenia się, że spodziewane wpływy do sektora finansów publicznych jeszcze przez dłuższy czas nie zrównoważą bieżących wydatków⁴.

W zakresie antykryzysowych działań regulacyjnych kraje członkowskie Unii Europejskiej mogą skorzystać z pomocy w ramach skoordynowanego planu pobudzenia unijnej gospodarki o wartości 200 mld euro (1,5% PKB UE⁵). Czas realizacji założeń planu obejmujących wspieranie rozwoju gospodarczego w okresie recesji wywołanej kryzysem finansowym poprzez pobudzenie nowych inwestycji drogą

² Raport NBP na temat korzyści i kosztów przystąpienia Polski do strefy euro, Warszawa, luty 2004.

³ W. Szymański, *Kryzys globalny. Pierwsze przybliżenie*, Difin, Warszawa 2009, s. 148.

⁴ http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,7119849,KE_Kolejne_9_krajow_z_nadmiernym_deficytem.html.

⁵ 30 mld euro stanowi wkład finansowy pochodzący z budżetu Wspólnoty, zaś pozostała część obejmuje wpłaty z budżetów państw członkowskich.

ulg podatkowych i zachęt inwestycyjnych oraz ułatwienia w dostępie do unijnych funduszy, jak również pobudzanie popytu i siły nabywczej obywateli m.in. dzięki obniżaniu podatków, przewidziano na lata 2009–2010. Zainteresowane pomocą kraje członkowskie zobowiązane są jednocześnie do przestrzegania kryteriów z Maastricht przy uwzględnieniu przewidzianej w Pakcie Stabilności i Wzrostu elastyczności związanej z wystąpieniem nadzwyczajnych okoliczności. Z jednej strony stanowisko dopuszczające możliwość czasowego przekroczenia 3% deficytu budżetowego (wzrost ten nie może być jednak większy niż kilka dziesiętnych procenta i trwać dłużej niż 1 rok) stanowi wyraz elastyczności unijnej polityki fiskalnej, z drugiej jednak może być odczytane jako ewidentne naruszenie sztywnych reguł zbieżności w zakresie deficytu budżetowego. Według Komisji Europejskiej plan pobudzenia gospodarki uwzględnia specyfikę poszczególnych krajów członkowskich, dlatego też każdy z nich będzie mógł skorzystać z tych możliwości, które uzna za najbardziej korzystne⁶. Jego uruchomienie pozwolić ma także na uniknięcie realnego ryzyka przeistoczenia się kryzysu gospodarczego w kryzys społeczny, co mogłoby się zdarzyć, gdyby na skutek recesji doszło do upadłości przedsiębiorstw i masowych zwolnień. Koszty takich zmian mogłyby być bardzo wysokie. Tymczasem tzw. inteligentne inwestycje w infrastrukturę energetyczną i transportową, badania i rozwój, innowacje, czyste technologie, edukację i szkolenia przyczynią się do pobudzenia wzrostu gospodarczego oraz tworzenia nowych miejsc pracy. Jednocześnie umożliwią rozwój zgodny z celami nakreślonymi w Strategii Lizbońskiej (zorientowanie Unii Europejskiej w kierunku opartej na wiedzy gospodarki nowoczesnej, dynamicznej i zrównoważonej). Równocześnie Komisja Europejska zachęca kraje Unii do obniżania kosztów pracy przy pomocy narzędzi fiskalnych, co ma przyczynić się do utrzymania poziomu zatrudnienia⁷. Obok projektów na poziomie wspólnotowym niektóre kraje członkowskie Unii zdecydowały się na wprowadzenie instrumentów wparcia o zasięgu krajowym. Ich istotą była chęć uniknięcia bankructw określonych podmiotów oraz ochrona miejsc pracy. Takie działania podjęto m.in. w odniesieniu do branży motoryzacyjnej w Niemczech czy Francji⁸. O ile w Stanach Zjednoczonych pomoc skierowana do tego sektora wiązała się z koniecznością głębokiej restrukturyzacji zasilanych podmiotów, w Europie miała na celu przede wszystkim czasową ochronę miejsc pracy. Wydaje się, że w perspektywie długoterminowej wspieranie drogą dotacji upadających, często niewłaściwie zarządzanych i opornych na zmiany przedsiębiorstw czy podmiotów sektora bankowego, bez niezbędnych działań naprawczych, nie jest działaniem racjonalnym. W sytuacji gdy transferom tym nie towarzyszą działania

⁶ <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/ue;oglasza;plan;pobudzenia;gospodarki;wartosci;200;mld;euro,67,0,403523.html>.

⁷ <http://news.money.pl/artukul/Barroso;plan;da;impuls;europejskiej;gospodarce,137,0,403337.htm>.

⁸ J. Reed, A. Sakoui, *Auta wychodzą z kryzysu*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 18–20.12.2009, „Financial Times”, s. D1 i D3.

restrukturyzacyjne, ochrona miejsc pracy wydaje się iluzoryczna. Prywatne banki komercyjne, pomimo uzyskanej pomocy finansowej ze strony państwa, mogą nie być w stanie wrócić do normalnego funkcjonowania⁹.

Proces oddłużania gospodarki amerykańskiej będzie miał negatywne konsekwencje dla wielu państw na świecie. Według szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego kryzys finansowy spowoduje utratę przez sektor bankowy 1 biliona dolarów, co odpowiada 1/3 PKB Niemiec, a pogarszająca się koniunktura spowoduje niewypłacalność wielu przedsiębiorców¹⁰. Przewiduje się, że ożywienie gospodarcze bazujące na spekulacjach w sektorze nieruchomości oraz iluzorycznym poczuciu bogactwa odczuwanym przez gospodarstwa domowe w największym stopniu dotknie regiony najuboższe, które skutki kryzysu odczuwać będą jeszcze przez długie lata¹¹. Ponadto konieczność zasilenia kapitałowego amerykańskich i europejskich przedsiębiorców przez pochodzących głównie z państw arabskich i azjatyckich tzw. inwestorów ostatniej szansy (*Sovereign Wealth Funds*) może znacząco zmienić układ sił na światowych rynkach finansowych¹².

4. Zmiany w systemach podatkowych na świecie

Kierunki i rodzaje zmian przeprowadzonych w systemach podatkowych wielu krajów dotkniętych kryzysem, w tym najsilniejszych gospodarczo (Stany Zjednoczone, Chiny, Japonia), są dowodem na to, że w ramach dostępnych instrumentów fiskalnych poszczególne państwa podejmują aktywne próby zmiany niekorzystnych zjawisk zachodzących w ich gospodarkach. Działania te zorientowane są z jednej strony na zahamowanie spadku koniunktury i pobudzenie wzrostu gospodarczego, z drugiej mają na celu zwiększenie wpływów budżetowych lub uszczelnienie systemu podatkowego (tabela 1). Wprowadzane w czasie kryzysu rozwiązania nie należą do działań radykalnych i nie wpływają w fundamentalny sposób na kształt funkcjonujących systemów podatkowych. Mają one raczej charakter korygujący w stosunku do instrumentów już istniejących¹³. W Holandii obniżono z 23 do 20% stawkę podatku dochodowego od osób prawnych. Podobne rozwiązanie przyjęto w Czechach – obniżona została stawka CIT oraz składki na ubezpieczenia zdrowotne, zniesiono także obowiązek comiesięcznego wpłacania zaliczek na podatek, co może mieć w tej sytuacji znaczenie dla poprawy płynności finansowej firm. W łotewskim systemie podatkowym przedłużono do 2013 r. okres obowiązywania prefe-

⁹ <http://www.kpl.org.pl/opinie/65-wiatowy-kryzys-finansowy-przyczyny-skutki-drogi-wyjcia-.html>.

¹⁰ T.T. Kaczmarek, *Globalna gospodarka i globalny kryzys*, Difin, Warszawa 2009, s. 180.

¹¹ J. Białek, A. Oleksiuk, *Gospodarka i geopolityka. Dokąd zmierza świat?*, Difin, Warszawa 2009, s. 356.

¹² Więcej w: T.T. Kaczmarek, *Globalna gospodarka...*, dz. cyt., s. 181.

¹³ E. Matyszewska, *Kryzys wymusił zmiany w podatkach*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 6–8.11.2009, s. B2–B3.

rencyjnych zasad amortyzacji, polegających na możliwości wliczenia w koszty działalności firmy jej wydatków inwestycyjnych¹⁴.

Tabela 1. Zmiany w systemach podatkowych w Europie i na świecie

Kraj	Rodzaj wprowadzonych zmian podatkowych
1	2
Francja	<ul style="list-style-type: none"> • Od 1 lipca 2009 r. z 19,6 do 5,5% obniżenie VAT w sektorze gastronomicznym • Wprowadzenie przyspieszonego zwrotu VAT (miesiąc zamiast kwartału) • Wprowadzenie szybszego zwrotu nadpłaty podatku oraz zwolnień podatkowych dla przedsiębiorców w odniesieniu do wybranych inwestycji • Zmniejszenie opodatkowania osób o najniższych dochodach
Wielka Brytania	<ul style="list-style-type: none"> • Do 1 stycznia 2010 r. czasowo obniżono VAT (z 17,5 do 15%) • Wydłużenie wstecz (przez 3 lata) okresu rozpoznawania straty podatkowej – firmy mogą odliczać poniesione w danym roku straty od zysków zrealizowanych w kolejnych latach, jak również od zysków odnotowywanych w latach wcześniejszych • Wprowadzenie przyspieszonej amortyzacji w odniesieniu do aktywów trwałych zakupionych w 2010 r. • Wprowadzenie odroczenia płatności podatku w celu zachowania działalności przedsiębiorstwa • Zwiększenie opodatkowania najwyższych dochodów – od 6 kwietnia 2010 r. w odniesieniu do dochodów przekraczających 150 tys. funtów obowiązuje 50-procentowa stawka podatku
Niemcy	<ul style="list-style-type: none"> • W okresie od 25 maja 2007 r. do stycznia 2010 r. zwiększono z 1 mln do 3 mln euro limit odsetek, które mogą stanowić koszty podatkowe • W okresie od maja 2007 r. do 1 stycznia 2010 r. poszerzono odliczania straty podatkowej w przypadku sprzedaży udziałów przy restrukturyzacji (przy niewypłacalności lub likwidacji) • Zwiększenie kwoty wolnej od podatku w PIT i obniżenie minimalnej stawki w tym podatku z 15 do 14% • Wprowadzenie odliczenia składek na ubezpieczenie zdrowotne i pielęgnacyjne w wyższej kwocie • Wprowadzenie w zakresie podatku od samochodów zwolnienia na okres 1 roku dla nowych aut zarejestrowanych pomiędzy 5 listopada 2008 r. a 30 czerwca 2009 r.
Irlandia	<ul style="list-style-type: none"> • Podwyższenie standardowej stawki VAT z 21 do 21,5% • Wprowadzenie ulgi podatkowej dla podmiotów inwestujących w różne postaci własności intelektualnej • Zwiększenie kwoty odliczeń od wydatków na badania i rozwój • W obszarze PIT wprowadzenie nowej progresywnej skali podatkowej oraz podwojenie stawki składki zdrowotnej • Podniesienie stawki od zysków kapitałowych z 22 do 25% • Obniżenie stawki podatku od zysków kapitałowych dla dokonujących transakcji papierami udziałowymi spółek założonych w 2009 r. i prowadzących działalność badawczo-rozwojową i innowacyjną • Podniesienie stawki podatku majątkowego (od spadków i darowizn) z 2 do 25% przy jednoczesnym obniżeniu o 20% kwot wolnych od tego podatku

¹⁴ http://gospodarka.gazeta.pl/podatki/1,25044,Podatki_lekiem_na_kryzys.html.

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> • Zniesienie 20% podatku od zysków z działalności deweloperskiej • Przewidywane jest zwolnienie z CIT nowych przedsiębiorstw handlowych założonych w 2009 r. (przez 3 lata), a także ulgi dla podmiotów ponoszących wydatki na badania i rozwój
Chiny	<ul style="list-style-type: none"> • Podwyższenie stawki zwrotu VAT przy eksporcie niektórych produktów • Wprowadzenie wcześniejszego odliczania niektórych kosztów, zdecydowano się na neutralne podatkowo traktowanie wytworzonych produktów przy ich wykorzystaniu na cele własne (co dotychczas było traktowane jako sprzedaż) • Wprowadzenie preferencji podatkowych dla przedsiębiorstw inwestujących w nowe technologie, w szczególności poprzez obniżenie stawki CIT do 15% • Wprowadzenie ulg związanych z wydatkami na szkolenie pracowników • Zwolnienie z podatku usługi typu outsourcing
USA	<ul style="list-style-type: none"> • Poszerzenie rozliczania strat z lat ubiegłych • Wprowadzenie sankcji za zaniżanie dochodów w związku z transakcjami uznawanymi za fikcyjne – sankcja 30% lub sankcja 20%, jeśli podatnik ujawni istotne fakty • Zmieniono zasady wyceny aktywów dla celów podatkowych • Od 2011 r. podwyższenie maksymalnej stawki PIT z 35 do 39,6% • Zakłada się wprowadzenie ulg podatkowych przy wydatkach na inwestycje związane z nowymi technologiami
Japonia	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie preferencyjnego opodatkowania dywidend pochodzących z zagranicznych spółek zależnych – 95% dywidend otrzymanych od takich podmiotów jest zwolnione z podatku, pod warunkiem posiadania w nich przez odbiorcę dywidend co najmniej 25% udziałów
Indie	<ul style="list-style-type: none"> • Obniżenie z 10 do 8% maksymalnej stawki podatku akcyzowego • Obniżenie stawki podatku od usług z 12 do 10%
Turcja	<ul style="list-style-type: none"> • Obniżenie z 18 do 8% stawki VAT na wybrane produkty przez okres 36 miesięcy • Obniżenie z 18 do 8% stawki VAT od sprzedaży budynków i lokali użytkowych o powierzchni powyżej 150 m² • Planowane jest obniżenie stawki CIT w związku z dokonywaniem inwestycji w określonych branżach lub regionach

Źródło: raport DGP i ACCERO TAXAND, *Ograniczenie skutków globalnego załamania gospodarczego*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 6–8.11.2009, s. B2–B3 oraz http://gospodarka.gazeta.pl/podatki/1,25044,Podatki_lekiem_na_kryzys.html.

W debacie publicznej wśród państw UE co jakiś czas pojawiają się pomysły wprowadzenia nowych obciążeń podatkowych, jednakże dotychczas nie wyszły one poza ramy diskutowanych propozycji. Wprowadzenie tzw. podatku europejskiego, obciążającego wszystkie państwa członkowskie na rzecz Wspólnoty, wydaje się na razie inicjatywą odległą w czasie. Przy braku akceptacji dla tego pomysłu ze strony podatników, istotnym utrudnieniem byłby sam proces legislacyjny, podobnie jak kwestia alokacji dochodów z tego podatku pomiędzy kraje członkowskie. Wprowadzenie jednolitej skonsolidowanej podstawy opodatkowania, wpisującej się w koncepcję harmonizacji podatków dochodowych w UE płaconych przez osoby prawne, także napotyka na opór, gdyż wiązałoby się to z utratą swobody w zakresie autonomicznego prowadzenia polityki fiskalnej na poziomie krajowym.

Do innych propozycji należy podatek ekologiczny, którego propagatorem jest Szwecja, czy forsowany przez Francję podatek węglowy płacony za każdą tonę wyemitowanego do atmosfery CO₂, a także dodatkowy podatek za benzynę, olej napędowy i opałowy oraz mazut i gaz. W wielu krajach rozważa się wprowadzenie nowych obciążeń podatkowych skierowanych do sektora finansowego (najbardziej zaawansowane prace w tym zakresie prowadzone są w Stanach Zjednoczonych). Szwedzki pomysł tzw. podatku bankowego opiera się na założeniu, by stanowił on formę zwrotu pomocy publicznej, jaką rządy skierowały do tego sektora w czasie kryzysu finansowego¹⁵.

5. Wpływ globalnego kryzysu na polską gospodarkę

Powiązania polskiej gospodarki z gospodarką światową sprawiły, że skutki kryzysu odczuwalne są także w naszym kraju, zarówno w obszarze finansów publicznych, jak i sferze komercyjnej, choć, w porównaniu do innych państw, w zdecydowanie słabszym stopniu. Jak wynika z raportu NBP¹⁶ globalny kryzys spowodował obniżenie dynamiki wzrostu gospodarczego, osłabienie eksportu oraz krajowego popytu konsumpcyjnego, będącego pochodną rosnącego bezrobocia oraz niepewności konsumentów co do trwałości kryzysu, co znalazło odzwierciedlenie w ograniczaniu zakupów, jak również zaburzenia funkcjonowania krajowych rynków finansowych. Zjawiskom tym towarzyszył znaczny spadek tempa wzrostu płac, co niekorzystnie wpłynęło na poziom dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych. Bezpośrednim uczestnikiem światowego kryzysu finansowego jest także polski sektor bankowy. Z jednej strony jest to wynik kapitałowych powiązań z bankami zagranicznymi, z drugiej zawirowania na światowych rynkach finansowych sprawiły, że polskie banki zaostrzyły zasady udzielania kredytów i ostrożniej podchodzą do oceny zdolności kredytowej swoich klientów. Zaostrzenie przez banki procedur udzielania kredytów przełożyło się na obniżenie popytu na rynku nieruchomości oraz utrzymanie spadkowej tendencji cen mieszkań. Na rynku walutowym za objaw kryzysu uznać należy znaczną deprecjację złotego oraz dużą zmienność kursów walutowych.

Pomimo wolniejszego tempa wzrostu gospodarczego, Polska jako jedyny kraj UE utrzymała dodatnie roczne tempo wzrostu realnego PKB – poziom PKB w trzech pierwszych kwartałach 2009 r. wyniósł odpowiednio: 0,8%, 1,1% i 1,7% (podczas gdy w 2008 r. kwartałne tempo wzrostu gospodarczego kształtowało się na poziomie: 6,2%, 6,0%, 5,1% i 3,0%)¹⁷. Warto w tym momencie wspomnieć, że począwszy od 1993 r., PKB w Polsce cechowała nieprzerwanie dodatnia dynamika

¹⁵ E. Matyszewska, *Trudno wprowadzić nowe podatki w UE*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 19–21.02.2010, s. B2.

¹⁶ NBP, Raport o stabilności systemu finansowego, Warszawa, grudzień 2009, s. 7.

¹⁷ Tamże, s. 8.

oraz wzrost jego rozmiarów. Wydawać się więc może, iż relatywnie nieduży spadek PKB nie musi mieć katastrofalnych skutków dla polskiej gospodarki. Należy jednak mieć na uwadze, że poziom wskaźników makroekonomicznych, w tym PKB, determinuje w dużej mierze poziom dochodów budżetowych. Spowolnienie wzrostu gospodarczego może więc przełożyć się na ograniczenie dynamiki wzrostu tych dochodów lub ich ewentualny spadek w relacji do lat poprzednich. Ostateczna siła tej reakcji, obok tempa zmian PKB, zależeć będzie od dynamiki sprzedaży, poziomu inflacji oraz tempa wzrostu dochodów ludności.

W Polsce rząd nie zdecydował się na wprowadzenie specjalnego antykryzysowego pakietu fiskalnego, jak w USA czy niektórych krajach europejskich. Podatkowe rozwiązania polegające na ograniczeniu liczby oraz obniżeniu stawki PIT do poziomu 18% i 32%, jak również ułatwienie zwrotu podatku VAT przyjęte zostały w okresie poprzedzającym kryzys. Strategia obniżania podatków mogła w pewnym stopniu pobudzić gospodarkę, z drugiej jednak strony odbywa się to za cenę wzrostu deficytu i długu publicznego. Podjęte działania antykryzysowe sprowadzały się przede wszystkim do łagodzenia skutków kryzysu na rynku pracy i polegały na uelastycznieniu czasu pracy, wprowadzeniu subsydiów płacowych, dopłat do postojowego czy dofinansowaniu kosztów szkoleń. Mając na uwadze rekomendacje Komisji Europejskiej (*European Economic Recovery* z 16 listopada 2008 r.), polski rząd przedstawił w listopadzie 2008 r. *Plan stabilności i rozwoju*. Projekt ten zakłada m.in. utrzymanie na stałym poziomie finansów publicznych, podjęcie działań na rzecz systemu finansowego oraz wzrostu gospodarczego w celu zwiększenia popytu krajowego. W warunkach znacznego osłabienia konsumpcji oraz spadku wartości inwestycji przewiduje on zwiększenie dostępności kredytów dla przedsiębiorców, wsparcie dla instytucji sektora finansowego oraz wzmocnienie systemu gwarancji i poręczeń dla sektora MSP. Znaczna liczba przedsiębiorców deklaruje bowiem wstrzymanie planowanych inwestycji oraz ewentualną kontynuację projektów już rozpoczętych¹⁸.

Istotnym zagadnieniem dla polityki inwestycyjnej w Polsce jest m.in. opłacalność inwestycji prowadzonych na terenach specjalnych stref ekonomicznych (SSE). Choć w ostatnich latach odnotowuje się dynamiczny rozwój tych stref, obecne utrudnienia w dostępie do kapitału, spadająca liczba zamówień, mniejsze zyski lub ryzyko strat¹⁹ oraz określone uwarunkowania dotyczące funkcjonowania w strefach (konieczność poniesienia określonych nakładów inwestycyjnych, utrzymywania działalności oraz zadeklarowanej wielkości zatrudnienia przez określony czas) stanowią czynnik obniżający korzyści podatkowe związane z funkcjonowaniem w SSE. Stąd część przedsiębiorców może chcieć podjąć decyzję o wy-

¹⁸ <http://www.mg.gov.pl/Wiadoosci/Gospodarka+ogolem/Wplyw+swiatowego+kryzysu-na-polska-gospodarke>.

¹⁹ W świetle przepisów prawa podatkowego strata podatkowa w strefie nie może być rozliczana w przyszłości.

cofaniu się ze strefy. Skala tego zjawiska jest jednak trudna do oszacowania, bowiem w przypadku gdy przedsiębiorcy nie wypełnią wszystkich zobowiązań zapisanych w zezwoleniu oraz przepisach strefowych, zobowiązani są do zwrotu otrzymanej pomocy publicznej, co może stanowić czynnik hamujący odpływ inwestorów ze stref. Z kolei inwestorzy, którzy wypełnili wszelkie wymogi, w sytuacji gdy zdecydowaliby się złożyć wniosek o wygaszenie zezwolenia, nie są zobowiązani do zwrotu otrzymanej pomocy²⁰. W celu ograniczenia ryzyka zmniejszenia bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w warunkach trwającego kryzysu Ministerstwo Gospodarki podjęło prace nad modyfikacją przepisów dotyczących funkcjonowania stref w kierunku obniżenia wymagań wobec inwestorów, tak by stanowiły one zachętę do podejmowania tam inwestycji (m.in. fakt zatrudnienia mniejszej niż zadeklarowano liczby pracowników nie będzie wiązał się z koniecznością utraty pomocy publicznej²¹).

Choć polska gospodarka w porównaniu do innych krajów członkowskich Unii Europejskiej czy Stanów Zjednoczonych w mniejszym stopniu jest beneficjentem skutków ekonomicznego kryzysu światowego, pożądane jest przyjęcie rozwiązań wspierających w długim okresie trwałą poprawę kondycji polskiej gospodarki. Z punktu widzenia budżetu istotne znaczenie, szczególnie w czasie dekonjunktury, będzie miał kosztowy wymiar przyjętych regulacji. W warunkach spowolnienia gospodarczego istotnym czynnikiem stymulującym procesy inwestycyjne może być poprawa wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej. Jednakże dostępność tych środków może zostać znacznie ograniczona w warunkach niespełnienia fiskalnego kryterium konwergencji.

6. Perspektywy dla polskiej gospodarki

Krótkookresowe perspektywy sytuacji gospodarczej w Polsce oraz sytuacja na krajowym rynku finansowym są względnie optymistyczne, co ma związek z polepszeniem się sytuacji na światowych rynkach finansowych, a czego przejawem jest wzrost skłonności do podejmowania ryzyka przez inwestorów globalnych, zwiększenie dostępności finansowania rynkowego, lepsze wyniki największych instytucji finansowych oraz niski poziom stóp procentowych w najważniejszych gospodarkach świata. Lepsza w porównaniu do banków w krajach wysoko rozwiniętych sytuacja polskiego sektora bankowego ma związek z faktem, iż większość banków komercyjnych w Polsce kontrolowanych przez banki zagraniczne osiągnęła wyższy poziom rentowności niż ich spółki matki. Ponadto koncentracja krajowych banków na działalności depozytowo-kredytowej przy względnie niewielkim zaangażowaniu

²⁰ http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/311065,kryzys_zmniejszy_oplaczalnosc_stref_ekonomicznych.html.

²¹ http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/262023,mniej_inwestycji_w_specjalnych_strefach_ekonomicznych.html.

w operacje instrumentami finansowymi pozwala oczekiwać, że ich wyniki finansowe będą w nadchodzącym okresie bardziej stabilne w porównaniu do banków działających w krajach Europy Zachodniej. Nawet w warunkach obniżenia przychodów banków na skutek recesji, posiadane bufory kapitałowe pozwoliłyby na absorpcję strat wynikających z materializacji ryzyka kredytowego w większości banków. Także fakt zmniejszenia zysków niektórych niebankowych instytucji finansowych nie stanowi, w opinii NBP, zagrożenia dla stabilności systemu finansowego²².

Pomimo korzystnych perspektyw wzrostu gospodarczego w Polsce w 2010 r. należy spodziewać się dalszego wzrostu bezrobocia oraz spadku dynamiki płac jako opóźnionej reakcji rynku pracy na osłabienie koniunktury. Do najważniejszych czynników ryzyka, które mogą niekorzystnie wpłynąć na stabilność systemu finansowego oraz prognozowane w 2010 r. tempo wzrostu gospodarczego w Polsce, należą: możliwość powrotu recesji związana z wyczerpywaniem się efektów pakietów stymulacyjnych wprowadzonych w gospodarkach krajów najwyżej rozwiniętych, obniżenie dźwigni w światowym systemie finansowym, niekorzystna sytuacja finansów publicznych (balansowanie na granicy tzw. kryterium ostrożnościowego) oraz niepewność związana ze skutkami restrykcyjnej polityki kredytowej banków dla popytu inwestycyjnego i konsumpcyjnego²³.

We wrześniu 2009 r. NBP opublikował raport pn. *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, w którym wskazuje kierunki działań, jakie powinny być podjęte, by w maksymalnym stopniu zredukować negatywne skutki kryzysu i wzmocnić ekonomiczną pozycję Polski. Do najważniejszych sfer oddziaływania należy eliminacja tzw. wąskich gardeł rozwojowych (niski współczynnik aktywności zawodowej oraz będąca jego konsekwencją niska efektywna podaż pracy, niska jakość infrastruktury podstawowej – drogowej, kolejowej i telekomunikacyjnej, nadmiernie biurokratyczne procedury utrudniające prowadzenie działalności gospodarczej oraz niska innowacyjność i przestarzałe technologie produkcji będące pochodną krytycznie niskich wydatków na badania i rozwój). W raporcie wyraźnie zanegowano potrzebę podnoszenia podatków. Podkreśla się, że jest to najmniej trwałe rozwiązanie. W miejsce tego rozwiązania proponuje się poszerzenie bazy podatkowej np. poprzez ujednoczenie systemu ubezpieczeń społecznych. W sferze demograficznej wskazuje się na potrzebę wydłużenia wieku emerytalnego oraz jego ujednoczenia dla kobiet i mężczyzn. Akcentuje się także konieczność ograniczenia przywilejów branżowych. W sferze finansów publicznych postuluje się wprowadzenie budżetu zadaniowego, średniookresowych limitów wydatków publicznych oraz ograniczenie możliwości procyklicznego zwiększania wydatków, co pozwoli na obniżenie deficytu strukturalnego i umożliwi podjęcie stabilizacyjnych działań polityki fiskalnej w czasach recesji. W rapor-

²² Raport NBP, *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, Warszawa, wrzesień 2009.

²³ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego...*, dz. cyt., s. 15.

cie wskazano również na potrzebę przeprowadzenia istotnych zmian na rynku pracy. Podejmowane działania powinny być ukierunkowane na pobudzenie strony popytowej oraz likwidację barier po stronie pracodawców. W szczególności należy ograniczyć wczesny odpływ osób z rynku pracy przy pomocy takich instrumentów, jak wyższe świadczenia emerytalne, poprawa systemu pośrednictwa pracy czy restrukturyzacja rolnictwa indywidualnego, zmniejszyć pozapłacowe koszty pracy oraz zintensyfikować działania wspierające rozwój przedsiębiorczości oraz zakładanie małych firm²⁴.

Istotne dla zwiększenia potencjału polskiej gospodarki oraz poprawy konkurencyjności polskich przedsiębiorstw jest także dążenie do utrzymania przez Polskę pozycji kraju atrakcyjnego z punktu widzenia lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Proces ten odbywa się w warunkach silnej konkurencji ze strony nowych krajów członkowskich UE oraz ograniczania oferty prywatyzacyjnej. Stąd ważnym jest podjęcie działań mających na celu zarówno utrzymanie inwestorów zagranicznych już działających w Polsce, jak i przyciągnięcie nowych. Jednym z kluczowych czynników staje się zatem stworzenie warunków przyjaznych dla prowadzenia działalności gospodarczej, szczególnie w warunkach przenoszenia niektórych rodzajów produkcji przemysłowej do krajów oferujących niższe koszty pracy oraz surowce²⁵. Od lat do najważniejszych czynników istotnych dla przyciągania zainteresowania kapitału zagranicznego, obok wielkości rynku i braku barier ekonomicznych, prawnych, politycznych i społecznych, należą: występowanie wzrostu gospodarczego, otwartość gospodarki na kapitał zagraniczny, koszty siły roboczej, podatki oraz dostęp do wykwalifikowanej kadry zawodowej²⁶. W perspektywie długookresowej istotne znaczenie mieć będzie postęp we wdrażaniu Strategii Lizbońskiej. W przeciwnym wypadku brak znaczącej poprawy w obszarze konkurencyjności i innowacyjności polskiej gospodarki przyczynić się będzie do postępującej marginalizacji Polski w gospodarce światowej, która w coraz większym stopniu staje się gospodarką opartą na wiedzy²⁷.

W warunkach zdarzeń nadzwyczajnych, do jakich należy obecny kryzys, przedsiębiorcy poszukują narzędzi umożliwiających obniżenie ponoszonych ciężarów podatkowych, znalezienie nowych źródeł oszczędności oraz poprawę wyniku finansowego. Możliwości takie stwarza optymalizacja podatkowa. Jej stosowanie wymaga jednakże indywidualnego podejścia oraz przemyślanej i precyzyjnie zaplanowanej koncepcji. Wśród rozwiązań mających na celu zmniejszenie obciążeń

²⁴ Raport NBP, *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego...*, dz. cyt.

²⁵ W. Breński, A. Oleksiuk, *Strategiczne szanse polskiej gospodarki w kontekście globalizacji*, Difin, Warszawa 2008, s. 127.

²⁶ M. Stawicka, *Atrakcyjność inwestycyjna Polski*, CeDeWu.PL Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007, s. 142.

²⁷ W. Breński, A. Oleksiuk, *Strategiczne szanse...*, dz. cyt., s. 127.

podatkowych wiążących się z podjęciem działalności w specyficznej formie lub w specyficznym miejscu wskazać można następujące propozycje:

- Utworzenie z kilku przedsiębiorstw powiązanych Podatkowej Grupy Kapitałowej (PGK). Pozwala to na obniżenie dochodu podatkowego o straty ponoszone przez spółki należące do PGK.
- Utworzenie spółki w Specjalnej Strefie Ekonomicznej (będą one funkcjonować w Polsce do 2020 r.). Krok ten umożliwia zwolnienie dochodów z działalności prowadzonej w strefie z podatku dochodowego.
- Stworzenie zagranicznych spółek holdingowych będących członkami UE lub OECD, z którymi Polska podpisała umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania i których przepisy wyróżniają się niskimi stawkami lub zwolnieniem z podatku dochodowego lub podatku od zysków kapitałowych czy dywidend.
- Prowadzenie działalności w ramach spółki osobowej, co pozwala na uniknięcie podwójnego opodatkowania, jakie ma miejsce w przypadku spółek kapitałowych. Dzięki odpowiedniej strukturze uwzględniającej spółki komandytowe lub komandytowo-akcyjne możliwe jest zmniejszenie obciążeń podatkowych np. w przypadku dochodu osiągniętego ze zbycia nieruchomości.
- Restrukturyzacje, połączenia, aporty, wymiany akcji. Dzięki procesom harmonizacji w sferze podatków bezpośrednich w UE większość transakcji majątkowych i podatkowych stała się neutralna podatkowo (warunkiem koniecznym jest tu odpowiednie zaplanowanie transakcji oraz analiza jej potencjalnych skutków).
- Konwersja biznesowego modelu działania grupy kapitałowej skutkująca zmianą profilu funkcjonalnego podmiotów uczestniczących w transakcjach i wynikająca z tego zmiana podziału zysku w grupie (zmiana modelu cen transferowych).
- Utworzenie funduszu inwestycyjnego zamkniętego – w warunkach gdy fundusz działa na bazie przepisów o funduszach inwestycyjnych, dzięki podmiotowemu zwolnieniu z podatku dochodowego może stanowić przepustkę do realizowania korzystnych przedsięwzięć inwestycyjnych.
- Utworzenie spółki europejskiej – jej specyfika pozwala na elastyczną zmianę siedziby, co pociąga za sobą zmianę obowiązku podatkowego z nieograniczonego na ograniczony.

Z kolei do grupy dość powszechnie stosowanych sposobów optymalizowania obciążeń podatkowych, niewymagających wielu skomplikowanych zmian, zaliczyć można następujące narzędzia:

- Wydłużenie okresu rozliczeniowego w przypadku świadczenia usług ciągłych, np. usług najmu – wariant ten umożliwia rozliczenie podatku od przychodów na specjalnych zasadach, tj. na koniec tego okresu, nie rzadziej niż raz w roku.
- Zastosowanie odpisów amortyzacyjnych dla firm rozpoczynających działalność, umożliwiających jednorazowy odpis od środków trwałych wprowadzonych do ewidencji do równowartości kwoty 100 tys. euro. Podatnicy, którzy rozpoczęli działalność w 2008 lub 2009 r. mogą zastosować odpis także w ko-

lejnym roku podatkowym (odpowiednio: 2009 i 2010). Z kolei dla firm już istniejących, ponoszących straty, efektywnym narzędziem zarządzania podatkowego poprzez kształtowanie kosztów podatkowych może być obniżenie stosowanych stawek amortyzacyjnych.

- Zaliczenie kosztów prac rozwojowych – po zmianie przepisów w tym zakresie, podatnicy mają rozbudowane możliwości wyboru sposobu i terminów zaliczenia kosztów prac rozwojowych do kosztów podatkowych, np. koszty prac rozwojowych rozpoczęte po 1 stycznia 2009 r. mogą być zaliczone do kosztów uzyskania przychodu w miesiącu, w którym zostały poniesione.
- Korzystanie z procedury uproszczonych zaliczek na podatek dochodowy płaconych na podstawie podatku rzeczywiście zapłaconego przez przedsiębiorstwo w roku N-2. Możliwość, jaką stwarza ta regulacja, wpływa również na poprawę *cash flow* w przypadku wzrostu dochodów lub planowanej jednorazowej transakcji powodującej wzrost dochodu do opodatkowania.
- Stosowanie ulgi na złe długi w VAT, umożliwiającej korektę uprzednio wykazanego w deklaracji podatku VAT, należnego w przypadku braku wpływu zapłaty za sprzedaż w ciągu 180 dni²⁸.

7. Podsumowanie

Czas trwania obecnego kryzysu jest trudny do określenia. Podjęte w poszczególnych krajach działania stabilizujące gospodarkę będą mieć swoje długofalowe konsekwencje dla ich budżetów. Wstępne szacunki zakładające, że fiskalne skutki tzw. pakietów antykryzysowych uda się zrównoważyć w okresie 2–3 lat, dziś są już nieaktualne. Wiadomo, że proces ten może być znacznie dłuższy. Zmiany, jakie zaszły w wielu gospodarkach, wymagają zdefiniowania na nowo określonych relacji i obszarów ryzyka dotyczących m.in. funkcjonowania sektora bankowego. Kierunki i rodzaje zmian przeprowadzonych w systemach podatkowych wielu krajów dotkniętych kryzysem są dowodem na to, że w ramach dostępnych instrumentów fiskalnych poszczególne państwa podejmują aktywne próby zmiany niekorzystnych zjawisk zachodzących w ich gospodarkach.

Pomimo iż skala negatywnych konsekwencji światowego kryzysu ekonomicznego w Polsce jest mniejsza niż w innych krajach, niezbędne jest wprowadzenie rozwiązań wspierających w długim okresie trwałą poprawę kondycji polskiej gospodarki, umożliwiających znaczącą poprawę jej konkurencyjności i innowacyjności. Należy przy tym monitorować na bieżąco stan finansów publicznych, albowiem przekroczenie reguł fiskalnych, szczególnie w obszarze

²⁸ <http://www.podatki.egospodarka.pl/45883,Optymalizacja-podatkowa-lekarstwem-na-kryzys-gospo-darczy,1,65,1.html>.

deficytu budżetowego i długu publicznego, skutkować może ograniczeniem dostępu do funduszy unijnych.

Konsekwencją kryzysu jest także znaczne pogorszenie sytuacji ekonomicznej wielu przedsiębiorców. Dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w tym okresie szczególnego znaczenia nabiera optymalizacja podatkowa umożliwiająca sprawne zarządzanie majątkiem firmy w granicach obowiązującego prawa, przetrwanie okresu dekonunktury, a w perspektywie długoterminowej – efektywna działalność i rozwój przedsiębiorstwa.

Literatura

1. Białek J., Oleksiuk A., *Gospodarka i geopolityka. Dokąd zmierza świat?*, Difin, Warszawa 2009.
2. Breński W., Oleksiuk A., *Strategiczne szanse polskiej gospodarki w kontekście globalizacji*, Difin, Warszawa 2008.
3. Kaczmarek T.T., *Globalna gospodarka i globalny kryzys*, Difin, Warszawa 2009.
4. Matyszewska E., *Kryzys wymusił zmiany w podatkach*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 6–8.11.2009.
5. Matyszewska E., *Trudno wprowadzić nowe podatki w UE*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 19–21.02.2010.
6. NBP, *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, Warszawa, wrzesień 2009.
7. NBP, *Raport na temat korzyści i kosztów przystąpienia Polski do strefy euro*, Warszawa, luty 2004.
8. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, Warszawa, grudzień 2009.
9. Raport DGP i ACCERO TAXAND, *Ograniczenie skutków globalnego załamania gospodarczego*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 6–8.11.2009.
10. Reed J., Sakoui A., *Auta wychodzą z kryzysu*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 18–20.12.2009, „Financial Times”.
11. Stawicka M., *Atrakcyjność inwestycyjna Polski*, CeDeWu.PL Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007.
12. Szymański W., *Kryzys globalny. Pierwsze przybliżenie*, Difin, Warszawa 2009.
13. http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/262023,mniej_inwestycji_w_specjalnych_strefach_ekonomicznych.html
14. <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomości/artykul/ue;oglasza;plan;pobudzenia;gospodarki;wartości;200;mld;euro,67,0,403523.html>
15. http://gospodarka.gazeta.pl/podatki/1,25044,Podatki_lekiem_na_kryzys.html
16. http://gospodarka.gazeta.pl/podatki/1,25044,Podatki_lekiem_na_kryzys.html
17. <http://news.money.pl/artykul/Barroso;plan;da;impuls;europejskiej;gospodarce,137,0,403337.html>
18. http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/311065,kryzys_zmniejszy_lplacalnosc_stref_ekonomicznych.html
19. <http://www.kpl.org.pl/opinie/65-wiatowy-kryzys-finansowy-przyczyny-skutki-drogi-wyjcia.html>
20. <http://www.mg.gov.pl/Wiadości/Gospodarka+ogółem/Wplyw+swiatowego+kryzysu-na-polska-gospodarke>
21. <http://www.podatki.egospodarka.pl/45883,Optymalizacja-podatkowa-lekarstwem-na-kryzys-gospodarczy,1,65,1.html>
22. http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,7119849,KE_Kolejne_9_krajow_z_nadmiernym_deficytem.html

THE RESULTS OF GLOBAL ECONOMIC CRISIS

Summary: Financial crisis that appeared in the USA has caused the deterioration of economy in many countries all over the world. Global adverse situation in economic demand forced national authorities to launch very expensive activities in order to stabilize the market situation. The subject of this article is to analyze the results of the global crisis and an attempt to estimate the perspectives for Polish economy. In this article there have been presented solutions in fiscal sphere that were applied in other countries both by governments and business circles.